

POSUDEK BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Posudek oponenta

Autor práce: Karolína Římková
Název práce: Proměny očekávaných rolí v partnerských vztazích postmoderní společnosti
Autor posudku: Mgr. Renáta Topinková
Návrh klasifikace práce: *dobře*

Základní charakteristika práce.

Práce si klade za cíl ověřit teorie postmoderních autorů (Bauman, Beck, Giddens) o proměně partnerských vztahů a očekávaných rolích v nich. K ověření mají sloužit datasey ISSP a CVVM.

KONCEPČNÍ STRÁNKÁ PRÁCE

Má práce jasně formulovaný záměr, cíl, výzkumnou otázku a odpovídají jim závěry?

Záměrem práce je otestovat teorie postmoderních autorů o změně partnerských vztahů. Autorka rozřazuje jejich úvahy do tří oblastí, oblasti ekonomické, individualizace a intimity, v jejichž rámci testuje tvrzení autorů. Hlavním závěrem je nenalezení podpory pro Baumanova tvrzení o změně partnerských vztahů, což odpovídá ústřední výzkumné otázce, kterou si autorka klade.

Má práce adekvátně stanovenou a jasně vyloženou metodu a postup řešení?

Metoda a postup řešení (kontg. tabulky) jsou jasně vyloženy a adekvátní vzhledem k povaze práce.

Jsou jednotlivé části práce (zejm. teoretická a empirická) vyvážené a vhodně propojené, vytváří text konzistentní celek?

Teoretickou a empirickou část se snaží přemostit oddíl 8, kde autorka definuje okruhy, které bude v práci dále testovat. Této části by silně prospělo, kdyby zde byly explicitně formulovány hypotézy, které jsou v práci vyloženy až v rámci analýz a popsány často chaoticky. Teoretická a empirická část na sebe víceméně navazují a tvoří koherentní celek.

Jsou argumentace a text práce a vystavěny logicky, jasně, srozumitelně? Má práce přehlednou strukturu?

Práce má celkem jasnou strukturu. Umím si ale představit, že by teoretická část mohla být strukturována trochu smysluplněji, jelikož text začíná výkladem postmoderní doby, včetně některých myšlenek Baumana, Giddense a Becka a následně se k nim vracíme až v oddílech 5, 6 a 7. Zařazení některých oddílů není jasné vzhledem k cíli práce. V práci se objevuje oddíl zabývající se registrovaným partnerstvím, o němž nikde jinde v práci není zmínka. Podobně práce obsahuje oddíl o výběru partnera. Rozumím, proč se autorka rozhodla do práce oddíl na toto téma dát, bohužel se jeho obsah nijak nevztahuje ke zbytku práce a vyložené teorie nijak nesouvisí ani s postmoderními teoriemi, ani s hypotézami objevujícími se v empirické části. Často není jasné, jak na sebe informace navazují, nebo ze sebe mají vyplývat.

Zásadním problémem v logice práce je, že si autorka opakovaně v textu sama odporuje. Příklady: s. 17: autorka definuje nesezdané soužití jako „*manželství na zkoušku*“, kdy jedinci „*sdílejí hospodaření s financemi*“. Odstavec pokračuje definicí šesti typů nesezdaného soužití, z nichž většina tuto definici nespĺňuje.

s. 19: Autorka tvrdí, že společná charakteristika singles je „*důležitost, kterou přisuzují svobodě, nezávislosti, možností seberealizace a například budování kariéry*.“ To je velice problematické, jelikož jsou následně definovány různé typy singles, z nichž někteří jsou nezadaní nedobrovolně, tudíž není žádný důvod předpokládat, že by vyznávali tyto hodnoty. Dále je mezi typy singles zahrnuto living apart together, přestože tito lidé prokazatelně nejsou single, pouze se svým partnerem nežijí ve společné domácnosti.

Dále jako problematické hodnotím, že autorka opakovaně nevysvětluje pojmy, které používá či není jasné, proč se v dané části vyskytují. Často je téma naťuknuto zmíněním pojmu a zcela opuštěno.

Vybrané příklady:

s. 10 „*druhá vlna moderny*“ – Ačkoliv autorka v poznámce pod čarou č. 2 vymezuje, kdy k druhé vlně moderny došlo, nedozvíme se, co druhá vlna moderny je, nebo jak se liší od vlny první.

s. 11 uvádí, že se měnily podoby a funkce rodiny, vazby se rozvolňují a „*některá funkce jsou utlumeny*“ – Jaké funkce?

s. 12 zmiňuje příbuzenskou rodinu, nicméně nikde není definováno, co je příbuzenská rodina a jak se liší od nukleární rodiny.

s. 13 změny v rámci rodiny má ilustrovat tabulka (č. 1), která není nijak okomentovaná.

s. 23 „*Některé úvahy o postmoderní osobnosti člověka dokonce pracují s teorií, že lidé čistě postmoderní doby se vyznačují absencí identity*“ – Jaké teorie, kteří autoři? Reference?

V abstraktu práce autorka uvádí, že testované budou „*ekonomické, intimní a pracovní*“ aspekty. V oddílu 8 už hovoří o okruhu „*ekonomickém, intimním a individuálním*“ (s. 32). V samotné empirické části poté hovoří o 1) ekonomickém okruhu očekávaných rolí, 2) okruhu závazku, individualizace, 3) okruhu intimity, autonomie. Tato nekonzistence vyvolává otázku, jak autorka tyto okruhy volila, a proč jsou v nich zařazené zrovna ty proměnné, které používá.

OBSAH PRÁCE

Hodnocení kvality teoretické části práce (relevance k tématu a záměru práce, šíře a hloubka, vzhled autora do problematiky, samostatnost, originalita zpracování,...).

Teoretická část je vcelku dobře zpracovaná, občas ale obsahuje zjednodušující či zavádějící informace („*nukleární rodina nemusí být nutně produktem postmoderní doby*“ – to není [s. 11], „*predikce o konci rodiny*“ [s. 12 – Kdo je predikuje? Kde se tato informace vzala?]).

Z postmoderních teoretiků zabývajících se vztahy je největší prostor věnován Baumanovi, Giddens je zmíněn spíše okrajově (na prostoru jedné stránky) a Beck již vlastní oddíl nemá, je zakomponován do oddílu o genderových rolích. Zvláště výklad Giddense se zdá, že je v práci především proto, aby „tam byl“ a jeho výklad je obecně jen nahuštěním pojmů, které nejsou příliš přesvědčivě vyloženy či vztaženy ke zbytku práce („*spolu plynoucí láska*“, „*plastická sexualita*“). Hlavními motivy, které se na základě výkladu teorií objevují, jsou nejistota, pomíjivost vztahů (křehkost, krátkodobost), genderové role a emancipace sexu.

Popis teorií je velice abstraktní a často trochu zmatený, což připisují původním teoriím (otázkou je, zda se vůbec dá hovořit o ucelených teoriích vzhledem k jejich vágnosti), které jsou také velice abstraktní, psané často téměř nesrozumitelným jazykem a obtížně testovatelné (viz dále). Práci by pomohlo užívání konkrétních příkladů, které by zaprvé zjednodušily její čtení, a zadruhé by pomohly přesvědčit čtenáře, že autorka práce vykládaným teoriím rozumí.

Jakožto zásadní problém vidím absenci jakékoliv kritické reflexe prezentovaných teorií. Autorka například prezentuje Baumanovo tvrzení o rozhodování, zda opustit partnera či nikoliv, a že toto rozhodování „závisí na rozvážnosti a hodnocení druhého partnera, který volbu „držet nebo opustit“ může hodnotit jinak a jeho úsudek o trvání vztahu může partner ovlivnit jen minimálně.“ (s. 24) – Vztahy jsou ale vždy reciproké, a i přes tvrzení o rostoucí individualizaci jedinec neexistuje ve vakuu. Podobně je problematické tvrzení o online seznamování jakožto seznamování, v němž nejsou sociální dovednosti důležité a je výhradně povrchní. Navázání vztahu online není automatické či jednostranné, je zde opět nutnost reciprocity a určitých soc. schopností. Navíc z výzkumů víme, že manželství párů, které se poznaly online, jsou nejen častá, ale také spokojenější a stabilnější. Obdobně tvrzení o emancipaci sexu, který se vyvazuje z reprodukce, což má vést k nejistotě a zklamání. Toto tvrzení by šlo konfrontovat například s Giddensem, kde autorka později (mimo reflexi k Baumanovi) hovoří o nové sexualitě, v jejímž centru je uspokojení pro oba partnera a rozvoj sexuálních dovedností.

V oddílech o současných formách soužití chybí nějaké zakotvení, které by ukázalo jejich relevanci v kontextu práce či zda na území ČR historicky probíhá nějaký vývoj, který by mohl podpořit či naopak oslabit prezentované teorie. Naopak mnohé informace přebývají a nebála bych se je zcela vyškrtnout. Čestnou výjimkou je oddíl věnovaný manželství, který je kvalitně zpracovaný a má souvislost se zbytkem práce.

Ačkoliv práce zmiňuje romantickou lásku (pozn. pod čarou č. 8, str. 27) a dokonce se vůči ní vymezuje (s. 27), nikde není popsán přechod k romantické lásce, se kterou souvisí zmíněné změny nároků na partnera. Romantická láska je přitom zásadní pro vysvětlení změn týkajících se manželství (a partnerství), jeho funkcí a očekávání, které se s ním pojí. Je také dobrým vysvětlením nestability vztahů. Tato část by měla mít samostatný oddíl, nikoliv být letmo (a s problematickou interpretací) zmíněna v poznámce pod čarou. Takový oddíl by mi přišel mnohem smysluplnější v rámci vysvětlení změny ve výběru partnera a nároků, které jsou na vztah nyní kladeny, než dva stávající oddíly, které se tomuto tématu věnují, jejichž obsah je přinejmenším diskutabilní. Není mi jasný klíč, podle kterého autorka vybírala prezentované přístupy, jelikož mají spíše anekdotický charakter a nemají žádný vztah ke zbytku práce.

Hodnocení kvality empirické části práce (adekvátnost použitých metod a postupů vzhledem k cíli práce, správnost aplikace metod a postupů, prezentace a interpretace výsledků,...).

V práci oceňuji množství srovnávaných indikátorů, a to i s ohledem na pohlaví a věk. Bohužel toto třídění není konzistentní a u některých indikátorů chybí (dělba práce, intimita, spravování rozpočtu domácnosti). Pokus o testování tak abstraktních a vágně definovaných teorií, jakými bezpochyby teorie Baumana a spol. jsou, je rozhodně výzva. S tím jsou také spojené mnohé problémy práce.

Hypotézy jsou v textu často zcela utopené a je problém je najít. Chybí jejich explicitní uvedení (H1: Předpokládám toto). Jelikož nejsou hypotézy explicitně uvedeny, ne vždy je jasné, jak má vypadat situace, za níž by hypotéza platila. U některých hypotéz mám pochyby o tom, zda je lze testovat pomocí vybraných dat. Výběr proměnných by bylo vhodné reflektovat. Kupříkladu se

nabízí otázka, zda rovné přispívání do rodinného rozpočtu indikuje snazší vyvázání se ze vztahu. Neukazuje to spíše na rovnost partnerů a jejich závazek (což je standardní interpretace ve výzkumech)? Domnívám se, že autorka si tuto otázku také kladla, jelikož tato „hypotéza“ se v průběhu tří stran třikrát změní (s. 32: Sdílení příjmů znamená větší nezávislost a indikuje postmoderní uspořádání, s. 34 vydělávání a spravování vlastních příjmů je znak postmoderních vztahů, indikuje lehčí vyvázání, s. 35 sdílení příjmů znamená rovnost).

Další problematickou hypotézou je hypotéza na s. 40, kde autorka testuje „*paradox, kdy lidé touží po spříznění a navázání vztahu, ale zároveň chtějí mít svobodu a vyhýbají se závazkům*“. To jsou přinejmenším dvě hypotézy a určité je nelze testovat tímto způsobem.

Výhrady si zaslouží i hypotéza o emancipaci sexu. V teoretické části autorka vykládá emancipaci sexu z pohledu Baumana. Bauman mluví o vyvázání sexu z reprodukční funkce a s tím spojenou nejistotu či možné zklamání ze sexuálního aktu. V empirické části již ale hovoří o vyvázání se z genderových rolí. To je zcela něco jiného. Domnívám se tedy, že tato hypotéza neodkazuje k emancipaci sexu, nýbrž právě k rozvolnění genderových rolí. Není také příliš jasné, co z výsledků autorka vyvozuje, a kdy už procentuální změnu v odpovědích považuje za „markantní“.

Prezentace a interpretace výsledků: U několika grafů zcela chybí jejich popis (název grafu), v textu na ně není odkazováno. Pokud na ně odkazováno je, chybí číslo grafu, což činí orientaci v textu velice obtížnou. Na s. 34 autorka hovoří o „*zdvojnásobení na hodnotu 42 %*“, přestože tuto hodnotu žádný graf neobsahuje.

Dále je na několika místech chybná či nepřesná interpretace grafů. Příklady: s. 37, autorka uvádí, že u „*kategorie starších můžeme zmínit, viditelně nižší míru nárůstu souhlasu pro každý rok oproti ostatním kategoriím*“. To není pravda, jelikož mezi roky 1994 a 2002 u této kategorie proběhl nárůst o 30 procentních bodů, což je větší nárůst než u jakékoliv kategorie mezi obdobími. Obdobně, taktéž na s. 37 autorka uvádí, že „*u kategorie nesouhlasí, došlo od roku 2002 k mírnému nárůstu*“, přestože v grafu je mezi rokem 2002 a 2012 pokles o dva procentní body v odpovědi nesouhlasí.

Některé interpretace si odporují či nedávají smysl, viz:

„*Práce v domácnosti jakými jsou konkrétně praní a uklízení jsou stále častěji vykonávány ženami, v datech lze najít posun u podílení mužů při těchto pracích. Například kategorie praní prádla ukazuje pro rok 2012 srovnání rozdílu mezi ženami a muži, kteří tuto práci vykonávají vždy. I v kategorii úklidu je prokazatelný nárůst mužů, kteří se zapojili v domácnosti do tohoto druhu práce, navzdory tradičně by tato úloha byla vnímána jako typicky ženská.*“ (s. 47) – Z tohoto odstavce vyplývá, že tyto práce stále častěji vykonávány ženami a zároveň jsou stále častěji vykonávány muži. Obávám se, že není možné, aby platila obě tvrzení.

Na s. 33 autorka v poznámce pod čarou 14 uvádí: „*U jednotlivých hypotéz budu komentovat bližší poznatky a vztahy, pokud ne, potvrdila se nulová hypotéza (vztah neexistuje).*“ Nulovou hypotézu nepotvrzujeme...

Hodnocení diskuse a závěrů práce (soulad interpretací a závěrů s výsledky empirických analýz, provedení diskuse závěrů, snaha o vysvětlení závěrů a jejich argumentace, zodpovězení výzkumných otázek, naplnění cílů práce).

Souhlasila bych se závěrem, že rozpad vztahů do jakési abstraktní tekutosti, kterou prezentuje Bauman, se v datech neukazuje. Některé další závěry ale z práce nelze vyvodit.

Autorka například tvrdí, že se ženy „podílí více na zajištění příjmu, který sdílí s partnerem, tím pádem roste i jejich prostor pro rozhodování v důležitých věcech“ (s. 50). Ani jednu z těchto informací nemůžeme z analýz vyvodit. Autorka sama uvádí, že se spravování financí mezi partnery v čase nezměnilo (s. 38, 50), o podílu příjmů, které ženy přinášejí do vztahu toho z práce mnoho nevíme (práce obsahuje zmínku, že roste podíl dvoupříjmových domácností, toto tvrzení, ač pravdivé, ovšem nedokládá citací či datovým zdrojem, s. 37). Zda mohou ženy více rozhodovat o důležitých věcech (a o jaké věci jde?) potom nijak neměří a není samozřejmé, že by podílení se na zajištění domácnosti mělo ženám přinést větší prostor pro rozhodování. Naopak, například Hakim (2011) uvádí, že mnohem větší slovo ve vztahu mají ženy, které jsou v domácnosti a do rozpočtu nepřispívají.

Dále uvádí, že: „Naopak u ověřování nárůstu individualizace ve vztazích se potvrdila očekávání autorů o emancipaci sexu a zaměření na povinnost vůči sobě“ (s. 54). Ačkoliv roste podíl respondentů, kteří udávají, že by měli být aktivní v intimním životě oba partneři, spočívá tíha především na mužích. Navíc otázka použitá v analýze nemůže potvrdit či vyvrátit Baumanovo tvrzení o vyvázání sexu z reprodukční funkce (popisují výše).

Dále je otázkou, jestli reálná dělba práce v domácnosti může zodpovědět otázku očekávaných rolí v partnerském vztahu. Výsledná dělba práce mezi partnery totiž nemusí být nutně v souladu s původním očekáváním partnerů. To by bylo dobré alespoň reflektovat.

V závěru se hovoří o „platnosti teorii autorů“ (s. 54), nicméně není jasné, o jakou teorii jde. Pravděpodobně se má jednat o teorie Becka, Baumana a Giddense, nicméně tito autoři žádnou teorii společně nevytvořili, je tedy otázkou, k čemu se závěry vztahují. Doufám, že jde o překlep.

FORMÁLNÍ ASPEKTY PRÁCE

Hodnocení naplnění kritérií odborného textu (rozsah práce (BP 72-126 tis. Znaků, DP 108-162 tis. Znaků) citační normy, odkazy, popis datových zdrojů, jasnost odlišení myšlenek autora od převzatých, seznam literatury atd.)

Práce splňuje rozsah stanovený pro bakalářskou práci. Datové zdroje z ISSP v empirické části jsou korektně popsány. U datových zdrojů z CVVM chybí počet respondentů.

V práci jsou opakovaně problémy s citacemi. Na několika místech zcela chybí (namátkou s. 45 o domácích pracích), nebo jsou chybné (str. 7, citace Cuin, 2004, v seznamu literatury jako Cuin & Gresle, 2004). Je obtížné rozlišit, kde končí citovaný zdroj a začíná reflexe autorky. Také považují za problematické referovat o „současné generaci“ a odkazovat k 18 let starému výzkumu (s. 16).

Hodnocení vhodnosti a úplnosti využití informačních zdrojů (literární prameny, databáze, zahraniční literatura, datové zdroje,...)

Datové zdroje jako takové jsou zvolené adekvátně. Problematické jsou ovšem rozdílné časové řady, kdy v některých částech práce hodnotí vývoj odpovědí mezi roky 1994, 2002 a 2012, v dalších mezi roky 2007, 2010, 2011 a 2016, a nakonec 1998, 2007 a 2016. Autorka pracuje prakticky výhradně s českými či do češtiny přeloženými zdroji.

Hodnocení jazykové, stylistické a grafické úrovně práce (grafická úprava, členění textu, označení příloh, zpracování tabulek, grafů, schémat atp.)

Práce opakovaně obsahuje nesmyslná souvětí (i celé odstavce) a anakoluty. Nejedná se o ojedinělé úkazy, ale o systematický jev celé práce. Je zřejmé, že by si práce zasloužila minimálně ještě jedno (spíše více) čtení. Práce postrádá stylistickou korekturu (čárky, proofreading).
Namátkou:

„Role mateřská, profesně-karierní a ženská, které formují vlastní identitu, zároveň se tato kompatibilita setkává s neustálým srovnáváním očekávání společnosti.“ (s. 29)

„Anything goes – podle vlastního překladu znamená „všechno jde“, rozdíly rolí obou pohlaví se snižují.“ (s. 30)

„V uvedené teorii, se autoři věnovali otázce závazku, zpochybňovali jeho roli v postmoderních vztazích, které se mu spíše vyhýbají, a není pro ně důležitý.“ (s. 51)

Popisky grafů jsou často na jiné stránce než samotný graf (s. 39-40, s. 47-48). Tabulky v příloze práce nejsou popsány vůbec.

Co oceňuji, je (až na pár výjimek) jednotný styl grafů a přehledné členění textu do odstavců.

Celkové hodnocení práce

Předložená práce se věnuje zajímavému tématu, které bylo nepochybně náročné zpracovat, a má potenciál být velmi dobrou. Bohužel obsahuje značné množství formálních chyb (nelogická souvětí, chybějící citace, popisky ke grafům, apod.) a ne vždy jasně vymezené hypotézy či vyplývající závěry. Z těchto důvodů práci hodnotím stupněm *dobře*.

Otázky a náměty k obhajobě

Domnívá se autorka, že znakem postmoderních vztahů mají být oddělené, nebo naopak spojené finance partnerů? Pokud by bývaly vyšly finance partnerů jako oddělené, ukazovalo by to nutně na postmoderní uspořádání?

Je fenomén singles na území ČR něčím novým? Dá se říct, že v posledních letech roste?

Bylo by dobré, aby autorka vysvětlila výběr okruhů z emp. části a proměnných, které do nich zařadila. Například, proč jsou domácí práce zařazené v oblasti intimity, když se o nich většinou hovoří ve spojitosti s ekonomikou domácnosti?

Datum: 1. 6. 2019

Podpis: Renáta Topinková